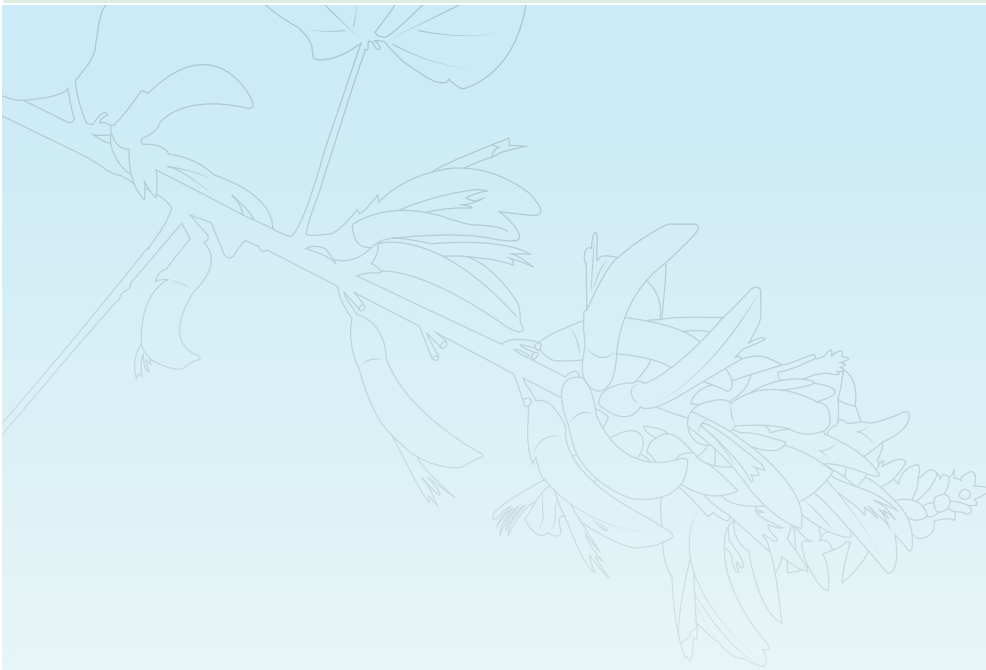

ภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมในนวนิยาย ของ อุดม วิเศษสาร :
วิเคราะห์ตามแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ¹
Representations of Environmental Crisis in the Novels
of Udom Wisetsathorn: An Ecocritical Literary Analysis¹

หู ชิวโป^{2*}, ธนพร หมูคำ², นราวัลย์ พูลพิพัฒน์³ และชนิษฐา ใจมโน²
Hu Qiubo^{2*}, Thanaporn Mookham², Narawan Poonpipat³, and Kanita Chaimano²

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง จิตสำนึกเชิงนิเวศในนวนิยายของ อุดม วิเศษสาร หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ลำปาง 52100

³ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50130

¹ This article is a part of thesis titled Ecological Consciousness in the Novels of Udom Wisetsathorn. Philosophy of Doctoral in Thai program, Lampang Rajabhat University.

² Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Lampang, 52100, Thailand

³ Faculty of Education, Chiang Mai University, 50130, Thailand

* Corresponding author: Email address: 904119838@qq.com

(Received: November 27, 2024; Revised: May 8, 2025; Accepted: June 12, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อม ในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร ทั้งหมด 11 เรื่อง โดยใช้แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) ของเชอร์รีลต์ กล็อตเฟลต์ (Cheryll Glotfelty) แนวคิดภาพแทน (Representation) ของสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ ผลงานวิจัย พบว่า นวนิยายของอุดม วิเศษสาร นำเสนอภาพแทน 2 ชุด คือ 1) ภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ ที่ประกอบสร้างผ่านฉาก เหตุการณ์ บทสนทนาที่นำเสนอวิกฤตปัญหาอุทกภัยและวิกฤตปัญหาธรรมชาติวิบัติ 2) ภาพแทนการจำลองวิกฤตโลกอนาคตที่นำเสนอวิกฤตปัญหาโลกเดือด วิกฤตปัญหาการขาดแคลนอาหาร และวิกฤตปัญหามลพิษทางอากาศ วรรณกรรมชุดนี้อุดม วิเศษสาร ได้เน้นย้ำวิกฤตปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดช่วงการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทยด้วยบทใช้สัญลักษณ์ความน่ากลัวและความหายนะจากวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ ผ่านฉากอุทกภัยและเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในชุมชน สร้างตัวละครที่สนทนากล้นถึงวิกฤตปัญหาสิ่งแวดล้อมที่โลกกำลังเผชิญและที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ภูมิหลังของอุดม วิเศษสาร ที่ทำงานด้านโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ฯ ในรัชกาลที่ 9 “หนึ่งล้านไร่” ของบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) และเป็นคณะกรรมการโครงการรางวัลลูกโลกสีเขียว ทำให้นวนิยายชุดนี้ ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมทั้งตัวบทยังสอดแทรกจริยธรรมสิ่งแวดล้อมและอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งเน้นแก้ไขปัญหาวิกฤตปัญหาสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อม อุดม วิเศษสาร วรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ

Abstract

This article aimed to analyze the representation of environmental crisis in 11 novels by Udom Wisessathorn, using the concept of ecocriticism by Cheryl Glotfelty, the concept of representation by Stuart Hall, as the analysis guidelines. The research results found that Udom Wisessathorn's novels present two sets of representations: 1) representations of natural disaster crises, which are constructed through scenes, events, and conversations that present the crisis of flooding and geological disasters; and 2) representations of simulations of future world crises, which present the crisis of global warming, the crisis of food shortages, and the crisis of air pollution. In this series of novels, Udom Wisessathorn emphasizes the environmental crisis that has occurred throughout the development of society and the economy in Thailand. The text uses symbols of fear and catastrophe from human-caused environmental crises through scenes of disasters and major floods in communities, creating characters who discuss the environmental crises that the world is currently facing and that may occur in the future. Udom Wisessathorn's background working on the permanent reforestation project in honor of His Majesty the King's 9th reign "One Million Rai" of PTT Public Company Limited and being a committee member of the Green Globe Award project makes this series of literature aware of the importance of the environment and nature. The text also includes environmental ethics and environmental ideology to focus on solving environmental crisis problems.

Keyword: Representation of Environmental Crisis, Udom Wisetsathorn, Ecocriticism

บทนำ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [1] สรุปปัญหาวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมโลกในปี 2566 ที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม วิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงดังกล่าว มี 5 ประการ ได้แก่ 1) ภาวะโลกร้อน สาเหตุจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล ทำให้โลกมีก๊าซเรือนกระจกปกคลุมหนาแน่น ส่งผลให้อุณหภูมิโลกสูงขึ้น จากปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศสูงถึง 420 ppm. และอุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้น 1.15 องศาเซลเซียส นักวิทยาศาสตร์เตือนว่าอุณหภูมิของโลกที่เพิ่มขึ้นอาจถึงจุดที่ไม่สามารถกลับมาปกติดังเดิม 2) การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ สาเหตุจากจำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้น การขยายเมือง มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้มากเกินไปจนเกิดความจำเป็นจึงเกิดความเสื่อมโทรมและธรรมชาติยากจะปรับตัวหรือสร้างขึ้นใหม่ได้ทัน และยังส่งผลให้สัตว์มีจำนวนลดลง สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การแปรสภาพแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ การล่าสัตว์เพื่อการค้าและการสูญพันธุ์ของสัตว์หลายชนิด 3) มลภาวะจากพลาสติก มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นปีละ 29 ล้านตัน ภายในปี 2040 ผลตามมา คือไมโครพลาสติกในทะเลจะมีปริมาณมหาศาล ขณะที่การสลายตัวของพลาสติกต้องใช้เวลานานถึง 400 ปี 4) การทำลายป่าไม้ ปัจจุบันพื้นที่ป่าเขตร้อนของโลกถูกทำลายเป็นพื้นที่ทำการเกษตร เลี้ยงปศุสัตว์ และปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้หน้าดินของพื้นที่การเกษตรถูกน้ำพัดพาเอาอินทรีย์สารที่จำเป็นสำหรับพืชออกไปเกิดดินถล่มเพราะขาดรากต้นไม้ยึดบริเวณผิวดิน และ 5) มลพิษทางอากาศ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเอเชียอย่างรวดเร็ว ประชากรอาศัยอยู่ในสังคมเมือง ทำให้มีการใช้พลังงาน น้ำมัน และถ่านหินเพิ่มมากขึ้น จากการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบก้าวกระโดดทำให้เมืองขนาดใหญ่มีคุณภาพอากาศแย่ที่สุดในโลก กระทบต่อสุขภาพจนเกิดโรคทางเดินหายใจ หรือเสียชีวิตก่อนวัยอันควร และประเทศกำลังพัฒนาขาดแคลนเงินทุนและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อลดและป้องกันมลพิษทางอากาศ รวมทั้งขาดความชัดเจนในข้อกฎหมายและนโยบายการควบคุมคุณภาพอากาศเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ และกระตุ้นการสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศไทยให้อยู่ในเกณฑ์ที่ดี การพัฒนาดังกล่าวทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอยู่ในรูปแบบก้าวกระโดด เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโลก ภูมิภาคและภายในประเทศ จากการพัฒนาดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ [2] เมื่อพิจารณาสภาพปัญหาจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของไทย พบว่า มีนักวิชาการสนใจศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อมหลายคน เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์ และมิ่งสรรพ ขาวสะอาด [3] และณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย [4] โดยสรุปเป็นทิศทางเดียวกันว่า ผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมมากขึ้น โดยเฉพาะปริมาณทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ลดลงอย่างรวดเร็ว จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้นับในท้องถิ่นเพราะเกิดจากการพัฒนาของภาครัฐที่มุ่งสร้างความเจริญ มั่งคั่ง จนเกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง และสาเหตุหนึ่งคือความขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับประเพณีท้องถิ่นที่การพัฒนาดังกล่าวยังเป็นโครงสร้างแบบไม่สมดุล เพราะเกิดความเหลื่อมล้ำอย่างมากมากระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่าง ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม

ประเด็นปัญหาด้านการพัฒนาที่กระทบกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว พบว่า นักวิชาการไทยด้านวรรณกรรมให้ความสนใจศึกษาวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการใช้แนวคิดทางนิเวศเป็น

แนวทางการศึกษา และตัวบทวรรณกรรมเน้นให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ทั้งนี้ พชรวรรณ บุญพร้อมสกุล [5] กล่าวว่าวรรณกรรมร่วมสมัยที่นำเสนอประเด็นเหล่านี้ อยู่ในความสนใจของนักนิเวศวิจารณ์หลังศตวรรษที่ 20 ที่มีการศึกษาตัวบทที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ สะท้อนถึงความซับซ้อนเชิงสังคม วัฒนธรรม การเมือง และยังเกี่ยวพันกับสภาวะการณ์ของโลกสมัยใหม่และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมโลก วรรณกรรมที่มีเนื้อหานำเสนอประเด็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ต่อธรรมชาติจุตประกายและตั้งคำถามกับสังคมในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ปรากฏในสังคม ดังนั้น การวิจารณ์วรรณกรรมตามแนวคิดนิเวศวิจารณ์ (Ecocriticism) จึงเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมกายภาพที่มีการเชื่อมโยงเอามนุษยศาสตร์กับสิ่งแวดล้อมในประเด็นเกี่ยวกับธรรมชาติ นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยพิจารณางานเขียนด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นธรรมชาติ นิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินมาถึงจุดวิกฤติ (Cheryll Glotfelty, อ้างใน ชัยยนต์ ทองสุขแก้ง) [6]

นวนิยายของอุดม วิเศษสาร เป็นผลงานที่มีเนื้อหานำเสนอเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ จากภูมิหลังของอุดม วิเศษสาร นับว่าเป็นเวลากว่าสิบปีที่อุดม วิเศษสาร ปฏิบัติงานให้กับโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หนึ่งล้านไร่ ของบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ทรงครองราชย์ครบ 50 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2539 ซึ่งขณะนั้น อุดม วิเศษสาร เป็นคณะกรรมการของโครงการ จึงมีโอกาสร่วมสำรวจป่าเสื่อมโทรมทั่วประเทศกับทางบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2541 อุดม วิเศษสาร ได้เริ่มทำงานกับโครงการรางวัลลูกโลกสีเขียว จึงมีโอกาสเดินทางค้นหาบุคคล ชุมชน และกลุ่มเยาวชนที่มีผลงานโดดเด่นในการดูแลรักษาป่า เพื่อคัดเลือกและมอบรางวัลให้แก่ผู้อนุรักษ์ป่าและเพื่อเป็นกำลังใจและยกย่องบุคคลและเยาวชนเหล่านั้นให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม ตลอดระยะเวลาของภารกิจทั้งสองอย่างนี้จึงหล่อหลอมให้อุดม วิเศษสาร รับรู้ถึงความเจ็บปวด ความเศร้าของผืนป่า รวมทั้งความหลากหลายในบาดแผลของผืนป่าจากการถูกรังแก ถูกบุกรุก ทำลายล้าง ผลาญด้วยน้ำมือของมนุษย์ติดต่อกันมาอย่างยาวนาน (อุดม วิเศษสาร) [7] กล่าวได้ว่านวนิยายชุดนี้ของอุดม วิเศษสาร เกิดจากความห่วงหาเหวี่ยงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ จึงรังสรรค์ผลงานชุดนี้น่าสนใจ จากการสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาผลงานของอุดม วิเศษสาร พบในงานของ ชญาดา ชูชัยสิงห์กุล [8] ที่ศึกษาเรื่อง นิเวศสำนึกในนวนิยายของ อุดม วิเศษสาร ผลการศึกษา พบว่านวนิยายของอุดม วิเศษสาร มีลักษณะการนำเสนอในเวทสำนึกแบบดั้งเดิมผ่านตำนาน ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่สะท้อนถึงวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพแทนวิกฤติสิ่งแวดล้อมในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร เพื่อค้นพบว่าอุดม วิเศษสาร ประกอบสร้างภาพแทนวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ สื่อสัญลักษณ์และอุดมการณ์สัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทยหรือสอดคล้องกับจริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethic) ในตัวบทอย่างไร อันเป็นการมุ่งให้ผู้อ่านตระหนักถึงสภาพสิ่งแวดล้อมในอนาคต และยังเป็นประโยชน์ให้ผู้อ่านเข้าใจโลกการนำเสนอเนื้อหาในนวนิยายชุดนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมชุดอื่น ๆ ตามแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในนวนิยาย ของอุดม วิเศษสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการพรรณนา (Description Analysis) ดังรายละเอียดและขั้นตอน ต่อไปนี้

1. การเลือกข้อมูลในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวบทนวนิยายของอุดม วิเศษสาร ที่มีเนื้อหาแนะนำเกี่ยวกับวิกฤตสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ผลงานชุดนี้ตีพิมพ์รวมเล่มและเผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2558 แบ่งเป็นประเภทหนังสือ จำนวน 9 เรื่อง และประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) จำนวน 2 เรื่อง รวมทั้งหมด 11 เรื่อง ได้แก่ หมูบ้านท่าแซะ (2535) ผู้ยิ่งใหญ่ (2537) บนทางสี่เลี้ยว (2537) บทเพลงแห่งนกนางแอ่น (2538) สายใยแห่งความรัก (2541) พระจันทร์สี่เลี้ยว (2543) แผ่นดินวิบโยค (2545) ต้นไม้ปฏิวัติ (2548) คนปลุกป่า (2554) เมื่อตะวันลับฟ้า (2557) และป่ายาไร่ (2558)

2. แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) ของเซอร์ริลล์ กล๊อตเฟลดี สรุปรจาก ธัญญา สังขพันธานนท์ [9] เป็นแนวคิดที่อธิบายการนำเสนอเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม โดยใช้ฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา (Ecology) และด้านสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) มาเป็นพื้นฐานในการศึกษาตัวบท

2.2 แนวคิดภาพแทน (Representation) ของสจ๊วต ฮอลล์ สรุปรจากสุรเดช โชติอุดมพันธ์ [10] เป็นแนวคิดที่อธิบายภาพแทนว่าเป็นกระบวนการผลิต สร้างความหมายที่แอบแฝงอยู่ของสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยผู้เขียนหรือผู้ประพันธ์งานนั้น ๆ ได้ประกอบสร้างภาพแทนเหล่านั้นขึ้นมา โดยใส่ความหมายลงไปในการนำเสนอ

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 อ่านตัวบทนวนิยายของอุดม วิเศษสาร จำนวนทั้งหมด 11 เรื่อง (ดังรายละเอียดตามข้อ 1) เพื่อคัดตัวบทที่นำเสนอประเด็นวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในฉาก เหตุการณ์ และบทสนทนา มาวิเคราะห์ตามแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) และแนวคิดภาพแทน (Representation)

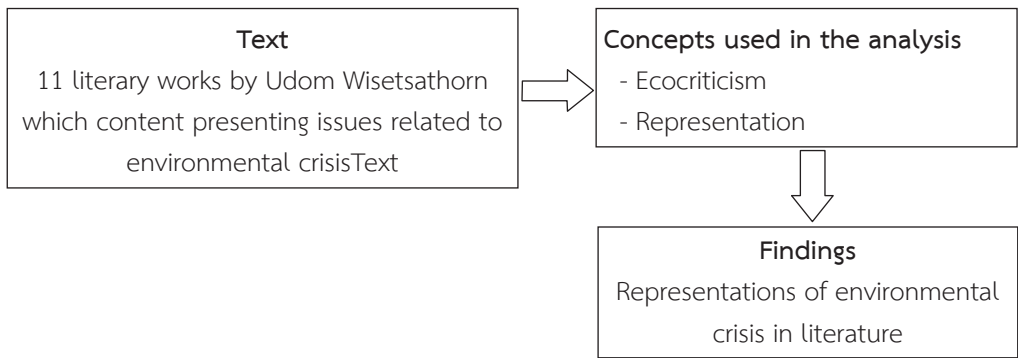
3.2 สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ ตามข้อ 3.1 สรุปรภาพแทนที่ปรากฏในชุดวรรณกรรมเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3 สรุปรผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) และยกตัวอย่างประกอบ

3.4 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษานวนิยายของอุดม วิเศษสาร เพื่อตอบคำถามการวิจัยว่ามีการนำเสนอภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) และแนวคิดภาพแทน (Representation) เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร ดังกรอบแนวคิดการวิจัย ต่อไปนี้

Figure 1 Conceptual framework for the research

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร ชูเห็นว่า มีการนำเสนอประเด็นภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อม 2 ภาพแทน คือ 1) ภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ โดยประกอบสร้างภาพแทน 2 ลักษณะ ได้แก่ วิกฤตปัญหาอุทกภัย และวิกฤตปัญหาธารณวิบโยค 2) ภาพแทนการจำลองวิกฤตโลกในอนาคต ประกอบสร้างผ่านภาพแทน 3 ลักษณะ ได้แก่ วิกฤตปัญหาโลกเดือด วิกฤตปัญหาการขาดแคลนอาหาร และวิกฤตปัญหามลพิษทางอากาศ ประเด็นปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมดังกล่าวปรากฏในนวนิยาย 4 เรื่อง ได้แก่ หมูบ้านท่าเซิน แผ่นดินวิบโยค เมื่อตะวันลับฟ้า และต้นไม้ปฏิวัติ ส่วนนวนิยายอีก 7 เรื่อง ได้แก่ ผู้ยิ่งใหญ่ บนทางสี่เลี้ยว บทเพลงแห่งนกนางเขน สายใยแห่งความรัก พระจันทร์สี่เลี้ยว และป่าย่าร้องไห้ ไม่ปรากฏการนำเสนอภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อม พบมีการนำเสนอการประกอบสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศ การประกอบสร้างการอนุรักษ์และอุดมการณ์สำนึกนิเวศ ทั้งนับบทความ ครั้งนี้มุ่งนำเสนอผลการวิจัยที่นำเสนอภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังบทวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. ภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ

ภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ (Natural Disaster) อธิบายตามความหมายของ ทวีชัย พิมลพลิน [11] นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมที่ให้ความหมายว่า วิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ หมายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากผลของธรรมชาติ ที่มีผลกระทบต่องานมีชีวิตในโลก คือ มนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม วิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติที่เกิดจากผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้มนุษย์และสัตว์เดือดร้อน ในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร นำเสนอภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ 2 ประเด็น คือ วิกฤตปัญหาอุทกภัย และวิกฤตปัญหาธารณวิบโยค ดังตัวอย่าง

1.1 วิกฤตปัญหาอุทกภัย

อุทกภัย (Flood) หมายถึง ภัยหรืออันตรายที่เกิดจากน้ำท่วมหรืออันตรายที่เกิดจากสภาวะที่น้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำ ลำธารหรือน้ำทะเลจากคลองหนองบึงเข้าท่วมพื้นที่ ซึ่งปกติแล้วไม่ได้อยู่ใต้ระดับน้ำหรือเกิดจากการสะสมน้ำบนพื้นที่ซึ่งระบายออกไม่ทัน ทำให้พื้นที่นั้นปกคลุมไปด้วยน้ำ (ทวีชัย พิมลพลิน) [11] ในเมื่อตะวันลับฟ้า นำเสนอฉากอุทกภัยที่เป็นผลเกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องหลายวันในพื้นที่ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่น่ากลัวอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน วิกฤตดังกล่าวเกิดจากผลของน้ำมีมนุษย์ที่บุกรุกป่าและทำลายธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ดังความว่า

...เมฆดำเคลื่อนที่เร็วกระจัดกระจาย และหนาทึบขึ้นอย่างรวดเร็ว ฟ้าร้องแลบจากที่ไกลเคลื่อนใกล้เข้ามา ชั่วขณะต่อมาท้องฟ้ามืดดำน่ากลัว ฟ้าแลบแปลบตาเป็นเส้นสายหึ่งงอ ฟ้าผ่าเบรียงใหญ่จนทั้งอากาศและเทือกเขาสั่นสะเทือน ชายหนุ่มสะดุ้งตกใจทรุดตัวนั่งเอามือปิดหัว และแล้วพายุลมแรงฝนเทลงมาราวฟ้ารั่ว ชีวิตของชายหนุ่มไม่เคยทั้งตกใจกลัว ทั้งเปียกโชกเช่นนี้มาก่อน... [12]

(เมื่อตะวันลับฟ้า. 2557 : 77)

บทบรรยายข้างต้น ใน เมื่อตะวันลับฟ้า เป็นฉากของเรื่องที่บรรยายเหตุการณ์อุทกภัยของหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีกลวิธีการใช้ภาษาโวหารภาพพจน์แสดงอารมณ์ความรู้สึกหวาดกลัวภัยพิบัติจากธรรมชาติ ใช้คำว่า **“ท้องฟ้ามืดดำ” “ฟ้าแลบแปลบตาเส้นสายหึ่งงอ” “ฟ้าผ่าจนเทือกเขาสั่น” “พายุลมแรงฝนเทลงมาราวฟ้ารั่ว”** เป็นการใช้คำที่สื่อถึงเหตุการณ์อุทกภัยอันน่าสะพรึงกลัวและแสดงความรุนแรงที่เป็นสัญญาณเตือนจากธรรมชาติ เป็นการประกอบสร้างภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมจากธรรมชาติที่มนุษย์เผชิญ อันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มาพร้อมกับการพัฒนาพื้นที่ อีกเรื่องที่น่าสนใจคือวิกฤตภัยพิบัติจากธรรมชาติ ใน หมู่บ้านท่าเข็น เป็นฉากพายุพัดกระหน่ำอย่างรุนแรงในหมู่บ้าน ที่ตัวละครสาหร่ายต้องเผชิญกับภัยพิบัติจากธรรมชาติ อุดม วิเศษสาร บรรยายความน่าสะพรึงกลัวของธรรมชาติที่เกิดขึ้น เพื่อสื่อให้มนุษย์ตระหนักถึงวิกฤติปัญหาดังกล่าว ดังนี้

...และแล้วหน้ามรสุมที่เข้าเฝ้าคอยได้วันมาถึง ฝนตกติดต่อกันมาหลายวันแล้ว ยังไม่มีที่ท่าว่าจะหยุด จากที่กั้นผ้าบ้านและหลังคาสีน้ำตาลหม่นด้วยความเก่า อุ่มเอนน้ำฝนและละอองน้ำทะเลจนดูหนักอึ้ง ท้องฟ้าเป็นสีเทาหม่นไม่เห็นดวงอาทิตย์ ทะเลกำลังบ้าคลั่ง คลื่นสูงเกือบสองวาวิ่งไล่ทยอยกันเข้าปะทะฝั่งเป็นฟองขาว ต้นมะพร้าวโยกตัวไปมา ใบยาวเรียวยะทะลมดังหวีดหวิว พื้นที่หมู่บ้านที่ทอดตัวยาว ขนาบด้วยทะเลและลำคลองห่างกันไม่เกินสองร้อยวา นั้น น้ำในลำคลองสูงล้นตลิ่ง ทำให้พื้นดินหดแคบลงเหลือกว้างไม่เกินหนึ่งร้อยวา หมู่บ้านมีสภาพเหมือนคันดินขนาดใหญ่ ขนาบด้วยน้ำทะเลและน้ำคลองคนละด้านกัน ความเปียกชื้นแทรกเข้าไปทุกซอกมุมของทุกหลังคาบ้าน... [13]

(หมู่บ้านท่าเข็น. 2535 : 26)

การประกอบสร้างฉาก ใน หมู่บ้านท่าเข็น ดังบทสนทนาของตัวละครสาหร่ายที่เล่าเรื่องผ่านมุมมองของคนในพื้นที่ ผู้คนในหมู่บ้านต้องเผชิญกับอุทกภัยที่เกิดจากภัยพิบัติธรรมชาติ ภัยพิบัติดังกล่าวรุนแรงกว่าทุกปี บ้านแบบชนบทของไทยไม่สามารถต้านแรงพายุที่กระหน่ำและถาโถมอย่างหนักจึงพังทลายลง การประกอบสร้างภาพแทนวิกฤตภัยพิบัติธรรมชาติดังกล่าว อธิบายผ่านกลวิธีที่ใช้ภาษาลักษณะโวหารภาพพจน์เพื่อขับเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความรุนแรงของภัยพิบัติจากธรรมชาติ เช่น คำว่า **“ท้องฟ้าสีเทาหม่น” “ทะเลบ้าคลั่ง” “ปะทะลมดังหวีดหวิว” “ผืนดินหดแคบลง”** เป็นการอธิบายภาพแทนวิกฤตจากอุทกภัยที่เกิดจากพายุฝนที่ตกกระหน่ำต่อเนื่องกันหลายวันจนเกิดน้ำท่วมขัง น้ำล้นตลิ่ง ปริมาณน้ำมีมากกว่าปกติ ภาพแทนวิกฤตดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งมนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติโดยตรง การบรรยายความบ้าคลั่งและความน่ากลัวของภัยพิบัติทางธรรมชาติในนวนิยาย อุดม วิเศษสารเน้นย้ำถึงผลกระทบดังกล่าวว่าเป็นผลมาจากการกระทำ

ของมนุษย์ เนื้อเรื่องยังเล่าถึงผลกระทบจากปัญหาโลกร้อน มลพิษทางอากาศที่นับเป็นปัจจัยต่อวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง วิกฤตดังกล่าวยังทำลายพืชผลทางการเกษตร และยังก่อให้เกิดโรคระบาดต่อมนุษย์และสัตว์อีกด้วย อีกตอนหนึ่งที่นำเสนอฉากวิกฤตจากอุทกภัยปรากฏ ใน แผ่นดินวิบโยค อุดม วิเศษสาธิต ยังนำเสนอภาพแทนวิกฤตปัญหาอุทกภัยจากน้ำป่าที่ไหลหลากเข้าท่วมหมู่บ้านเศรษฐก โดยอธิบายผ่านตัวละครบุญตาที่เป็นตัวละครดำเนินเรื่องได้เล่าเรื่องถึงปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ดังฉากต่อไปนี้

...ฟ้าแลบสว่างอีกครั้ง เสียงฟ้าร้องยังไม่ทันตามมา เขารู้สึกว่าแผ่นดินสั่นสะเทือนรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว บ้านทั้งหลังไหวโยบ เสียงอื้ออึงยิ่งกว่าพายุใหญ่ร้อยเท่าพันเท่าพุ่งดิ่งเข้ามา เขามองผ่านหน้าต่างออกไปอย่างไม่ตั้งใจ และตกตะลึงกับการได้เห็นบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อน มันใหญ่โตราวกับภูเขากำลังลุกไหม้ทั้งลูก มันพุ่งลี้ลงมาตามทางที่เป็นลำธารเร็วแทบมองไม่ทัน เจ้ายักษ์สีแดงนั้นพุ่งตรงดิ่งเข้าปะทะบ้านพักของคนเศรษฐก แรงปะทะทำให้บางส่วนของภูเขาสีแดงมโหฬารนั้นกระเด็นเป็นฟองฝอย กลิ้งบ้านหลังนั้นหายไปบนพริบตา ไฟฟ้าในห้องของเขาดับพริบลงทันที...[14]

(แผ่นดินวิบโยค. 2545 : 250-251)

บทบรรยายข้างต้น ใน แผ่นดินวิบโยค นำเสนอภาพแทนวิกฤตปัญหาอุทกภัยจากน้ำป่าที่ไหลเข้าท่วมบ้านเรือน แสดงถึงความโหดร้าย รุนแรงของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ย้ายอยู่ในหมู่บ้าน ภูเขาและต้นไม้ถูกน้ำป่ากัดเซาะทำลาย ภาพแทนวิกฤตปัญหาอุทกภัยจากน้ำป่าดังกล่าว อุดม วิเศษสาธิต ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์แสดงภาพพจน์ในความเปรียบบรรยายเหตุการณ์ของน้ำป่าที่ไหลหลากเข้าท่วมหมู่บ้าน เช่น ใช้คำว่า “บ้านทั้งหลังไหวโยบ” “ภูเขาลูกไหม้ทั้งลูก” “เจ้ายักษ์สีแดงพุ่งดิ่งเข้าปะทะบ้านพักของคนเศรษฐก” เป็นสัญลักษณ์ถึงความหายนะแสดงให้เห็นถึงภาพแทนวิกฤตปัญหาอุทกภัยจากน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมหมู่บ้านเศรษฐกในเรื่อง ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์ให้อยู่อย่างยากลำบากจากภัยพิบัติดังกล่าว การเกิดอุทกภัยที่รุนแรงจากภัยพิบัติทางธรรมชาตินับว่าประเมินความเสียหายได้ยาก ตัวบทยังเปรียบเทียบธรรมชาติว่ามีความรู้สึกเสมือนมนุษย์ เป็นการเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึงการกระทำต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ในฉากยังสื่อถึงภูเขาที่ถูกทำลายจนไม่เหลือต้นไม้ที่มีรากแก้วยึดหน้าดิน ภูเขาหลงเหลือแต่ดินโคลนสีแดงปกคลุม เมื่อเกิดพายุฝนหนักย่อมเกิดน้ำป่าทะลักไหลหลากลงมาท่วมหมู่บ้านที่อยู่ด้านล่างหรือเชิงเขาเสมือนยักษ์สีแดงพุ่งดิ่งลงมายังบ้านเรือนของมนุษย์ ทำให้บ้านเรือนของผู้คนถูกน้ำป่าซัดทำลายอย่างบ้าคลั่ง เมื่อวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์พบว่าการบรรยายลักษณะของภูเขาที่เปรียบเสมือนยักษ์ใหญ่สีแดง ซึ่งทางกายภาพแตกต่างจากภูเขาปกติที่มีต้นไม้ปกคลุมที่มักเป็นสีเขียวคลุมพื้นดิน ยักษ์ในที่นี้จึงสื่อสัญลักษณ์ถึงความยิ่งใหญ่และความน่ากลัว สีแดงสื่อสัญลักษณ์ถึงภัยอันตรายหรือการทำลายล้าง เมื่อวิเคราะห์กายภาพของภูเขาที่ถูกตัดโคนป่าไม้เหลือเพียงดินแดงปกคลุมเนินสูงของภูเขา อุดม วิเศษสาธิต จึงสื่อให้เห็นเชิงสัญลักษณ์ว่าสีแดงแทนการทำลายล้างตรงข้ามกับสีเขียวของภูเขาที่มีต้นไม้ปกคลุมคือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การเปรียบเทียบดินสีแดงที่ปกคลุมภูเขาแล้วถูกน้ำป่าเซาะไหลลงตามแรงกระแทกของท่าฝนและไหลหลากตามความลาดชันของภูเขาว่าเปรียบเสมือนยักษ์ แสดงถึงความโหดร้ายและพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่เหนือมนุษย์ ภาพความน่ากลัวจากภัยพิบัติดังกล่าวจึงสร้างความตระหนักให้แก่มนุษย์ว่าควรหยุดทำลายป่าไม้ได้แล้ว เพราะสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติกำลังได้รับความเดือดร้อนและกำลังจ้องเอาคืนมนุษย์ การนำเสนอให้ตัวละคร

เอกของเรื่องต้องเผชิญกับภัยพิบัติธรรมชาติจากน้ำป่าไหลหลาก ต่อย้ำภาพแทนวิกฤติอุทกภัยจากน้ำป่าไหลหลากที่นับวันจะทวีความรุนแรงต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

1.2 วิกฤติปัญหารณนิวิโยค

วิกฤติปัญหารณนิวิโยคอธิบายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 หมายถึง ความกระจัดกระจาย ความแยกจากกัน เช่น วันวิโยค แม่น้ำวิโยค [15] กล่าวได้ว่าวิกฤติปัญหารณนิวิโยคเป็นภัยพิบัติจากธรรมชาติ ที่เกิดจากสภาพอากาศ มีความแปรปรวนสูง เช่น เกิดภาวะแห้งแล้งยาวนาน เกิดภาวะหนาวจัดอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหรือเกิดฝนตกหนักต่อเนื่องยาวนานทำให้ดินโคลนถล่ม อันเป็นผลจากสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลกที่มีอุณหภูมิสูงขึ้น จึงส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤติสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏใน แผ่นดินวิโยค อุดม วิเศษสาธร นำเสนอวิกฤติปัญหาจากดินโคลนถล่มไหลหลากเข้าท่วมหมู่บ้าน ปัญหาดินถล่มเป็นวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะสมต่อเนื่องมายาวนาน การประกอบสร้างวิกฤติปัญหารณนิวิโยค ดังตัวอย่างและบทวิเคราะห์ ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

...พายุฝนที่กระหน่ำคลุ้มคลั่งติดต่อกันมายาวนาน เมื่อประกอบกับผืนป่าหลงเหลือต้นไม้ใหญ่เพียงประปรายเท่านั้น ใบไม้และรากไม้จึงเหลือน้อยนิดเกินกว่าจะช่วยดูดซับน้ำฝนและยึดผืนแผ่นดินไว้ ผืนดินอมน้ำจนกลับกลายเป็นดินโคลนไปทั้งเทือกเขานับหมื่นยอดก็เริ่มปริแตกไม่อาจยึดติดกันและกันได้อีกต่อไป รอยปริแตกแยกพังทลายที่เกิดขึ้นทั่วเทือกเขานั้น มีปริมาณและขนาดกว้างใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พื้นดินม้วนตัวปะทะกันไหลทะลักลงสู่ด้านล่าง มันไม่ได้เกิดขึ้นที่โน้นนิดที่นี่หน้อยอย่างที่เราจะมา แต่เกิดขึ้นพร้อมกับเกือบทั่วผืนป่า... [14]

(แผ่นดินวิโยค. 2545 : 241)

ตัวอย่างที่ 2

...ไม่เพียงดินโคลนจำนวนมหาศาลที่ทั้งพังทลายทั้งถล่มลงสู่ด้านล่างเท่านั้น แต่ได้ดูดกระชากเอาท่อนซุงที่ถูกตัดโค่นทั่วผืนป่ารอการแปรรูปลงมาด้วย เสียงถล่มของดินโคลน เสียงท่อนซุงปะทะต้นไม้ใหญ่ที่หลงเหลือ เสียงต้นไม้เหล่านั้นโค่นล้มถอนรากถอนโคนถล่มลงสู่ด้านล่างนั้น เป็นเสียงที่กึกก้องสั่นสะเทือนไปทั้งผืนป่า น้ำโคลนสีดินลูกรังทั่วผืนป่าเมื่อผสมกับภาพและเสียงสยดสยองแล้ว คล้ายกับไม่ใช่ น้ำโคลนสีดินลูกรังธรรมดาอีกต่อไป แต่คล้ายจะแปรเปลี่ยนเป็นเลือดสด ๆ เข้มข้น...เลือดของผืนป่า เป็นจุดเริ่มต้นของการตกเดือนอย่างหฤโหดจากแผ่นดิน...ผืนป่า...และลำธาร... [14]

(แผ่นดินวิโยค. 2545 : 241)

ตัวอย่างที่ 3

...ท่อนซุงของต้นไม้สักใหญ่ที่ถูกเลื่อยเป็นแผ่นกว่าสิบแผ่นที่อัดแน่นกันอยู่ตรงนั้นได้กลับกลายเป็นกำแพงกันไม่ให้ น้ำและดินโคลนไหลลงมาด้านล่างได้สะดวก ด้านหลังของกำแพงจึงถูกสะสมเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วของปริมาณน้ำ ปริมาณดินโคลน และท่อนซุง ตลอดจนต้นไม้ที่ล้มโค่น...ยิ่งเวลาผ่านไป ความคลุ้มคลั่งปั่นป่วนของน้ำโคลนยิ่งรุนแรงด้วยพลังมหาศาล เป็นเกลียวน้ำสีเลือดเดือดพล่านราวกับสิ่งมีชีวิตที่พยายามดิ้นรนออกจากที่คุมขัง

กว้างใหญ่ของผืนที่อ้าง และพร้อมจะทำลายล้างทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางทางผ่านของมันให้
แหลกพินาศ...[14]

(แผ่นดินวิปโยค. 2545 : 242)

จากตัวอย่างข้างต้น ใน แผ่นดินวิปโยค เป็นการนำเสนอวิกฤติปัญหาธรรมชาติวิปโยคที่บรรยายเหตุการณ์ดินโคลนจากภูเขาถล่มลงมาในหมู่บ้านที่ตัวละครบุญตาอาศัยอยู่ ทำให้บุญตาและชาวบ้านต้องเผชิญกับชะตากรรมที่โหดร้ายและน่ากลัวจากภัยพิบัติธรรมชาติ อันเป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ที่เริ่มจากการบุกรุกผืนป่า ลักลอบโค่นไม้ขนาดใหญ่และเลื่อยไม้เป็นแผ่นซุกไว้ตามที่ซ่อนบริเวณป่า เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติจึงส่งผลกระทบต่อผู้คนในหมู่บ้าน การนำเสนอภาพแทนวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวประกอบสร้างผ่านสัญลักษณ์สีดำและสีแดง อธิบายรูปสัญลักษณ์สีดำ สื่อถึงความมืดมน ความเศร้า และความน่ากลัว สีแดงสื่อถึงความรุนแรงอันตราย และโหดร้าย วิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่นำเสนอเป็นสภาวะที่อันตรายมีผลกระทบวงกว้างต่อมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันฉากดังกล่าวยังสื่อถึงความรุนแรงของท่าฝนที่ตกกระหน่ำอย่างบ้าคลั่ง ทำให้มนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อมต้องเผชิญกับวิกฤติดังกล่าว การอธิบายความโหดร้ายหรือด้านมืดของธรรมชาติโดยบรรยายลักษณะของสภาพดินโคลนจากภูเขาหัวโล้นหรือภูเขาที่ไร้ต้นไม้เกาะยึดเมื่อถูกท่าฝนกระหน่ำและชะล้างอย่างรุนแรง จึงไหลทะลักเข้าท่วมหมู่บ้าน ภาพต้นซุงที่ถูกกลักลอบตัดไว้ในป่าอย่างไม่เกรงกลัวต่อธรรมชาติที่มีประโยชน์มหาศาลต่อมนุษย์และสัตว์ ถูกลำซัดไหลตามแรงน้ำป่า น้ำป่าที่บรรยายสีคล้ายน้ำหนอง ดินโคลนสีแดงคล้ายเลือด เป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏสื่อความน่าสะพรึงกลัว ความหายนะที่เกิดขึ้นบนโลก จึงเป็นวิกฤติจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น ผลกระทบที่ได้รับย่อมรุนแรงและมนุษย์ปฏิเสธการกระทำของตนเองไม่ได้ ผลกระทบดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว ข้อความในบทบรรยายที่ยกมา ยังขับเน้นภาพของธรรมชาติที่กำลังเอาคืนการกระทำของมนุษย์ ดังข้อความที่ว่า **“น้ำโคลนสีดิน แปรเปลี่ยนเป็นเลือดสด ๆ เข้มข้น...เลือดของผืนป่า”** อธิบายเชิงสัญลักษณ์ได้ว่า **“เลือดสด”** สื่อสัญลักษณ์ถึงสิ่งมีชีวิตที่ถูกทำลายอย่างเจ็บปวด แสดงให้เห็นว่าวิกฤติปัญหาภัยพิบัติที่น้ำสะพรึงกลัวนั้นกระทบโดยตรงต่อมนุษย์และสัตว์รวมถึงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่มนุษย์ สัตว์อาศัยอยู่ นอกจากนี้ คำว่า **“เลือดของผืนป่า”** สะท้อนถึงการเปรียบเทียบว่าผืนป่ามีชีวิต มีเลือดเนื้อเสมือนมนุษย์ การอธิบายภายใต้ภาพแทนวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมที่วาทะนิเวศจึงหมายถึงความเจ็บปวดของธรรมชาติที่เกิดจากการทำลายของมนุษย์ น้ำฝนที่ตกจึงไม่ใช่ น้ำบริสุทธิ์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เป็นท่าฝนที่มาพร้อมกับ การไหลบ่าของดินโคลนของภูเขาหัวโล้น สื่อถึงความเจ็บปวดของผืนป่า สีเลือดของน้ำป่าจึงเสมือนธรณีวิปโยค เพราะเจ็บปวดจากการกระทำของมนุษย์ อธิบายได้ว่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติของโลกปัจจุบันอยู่ในสภาวะวิกฤติที่ทั่วโลกต้องเผชิญกับภัยพิบัติจากธรรมชาติที่นับวันจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อันเป็นสัญญาณเตือนภัยให้แก่มนุษย์ว่าจระจะรังภัยวิบัติที่จะต้องเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในอนาคต และให้มนุษย์หันกลับมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือหยุดยั้งการทำลายเพื่อโลกที่มนุษย์ สัตว์ ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่

2. ภาพแทนการจำลองวิกฤติโลกอนาคต

ภาพแทนการจำลองวิกฤติโลกอนาคต หมายถึงวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่คาดการณ์ว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตที่มนุษย์อาจคาดไม่ถึง ใน นวนิยายของอุดม วิเศษสาธิต นำเสนอภาพแทนการจำลองวิกฤติในโลกอนาคต 3 ประเด็น ได้แก่ วิกฤติปัญหาโลกเดือด วิกฤติปัญหาการขาดแคลนอาหาร และวิกฤติปัญหา

มลพิษทางอากาศดังตัวอย่างและบทวิเคราะห์ ต่อไปนี้

2.1 วิกฤติปัญหาโลกเดือด

ภาวะโลกเดือด (Global Boiling) เป็นคำที่อธิบายสภาพอากาศของโลกในที่เกิดจากสภาวะที่สภาพภูมิอากาศของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลง “อย่างสุดขีด รวดเร็ว” และมีอุณหภูมิสูงขึ้นอย่างน่าหวาดกลัว อาจเป็นสัญลักษณ์ในการเสริมความรุนแรงของปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน โดยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวมากขึ้น [16] อุดม วิเศษสาธน์ นำเสนอวิกฤติปัญหาโลกเดือดเพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงภัยพิบัติที่เข้าใกล้โลกมนุษย์ โดยประกอบสร้างวิกฤติปัญหาโลกเดือดผ่านเหตุการณ์และบทสนทนาระหว่างตัวละครดังปรากฏใน ต้นไม้ปฏิวัติ เนื้อเรื่องนำเสนอสภาวะปัญหาโลกเดือด ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์ อุณหภูมิโลกร้อนขึ้น อย่างมีนัยสำคัญ น้ำแข็งขั้วโลกเหนือละลายอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่ในระบบนิเวศที่มนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ต้องได้รับผลกระทบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เรื่อน้ำแข็งขั้วโลกละลายเริ่มเป็นจริงมากขึ้น ได้มีการประกาศจากสมาคมนักวิทยาศาสตร์โลกว่า ขณะนี้ น้ำแข็งจากทั้งขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ได้เริ่มละลายแล้ว...

...ภาพที่ปรากฏในทีวีเห็นความเปลี่ยนแปลงยังไม่ค่อยชัดเจนนักแต่กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ยืนยันว่า ความรุนแรงจะเห็นได้ชัดเจนในระยะต่อไปเขาบอกว่าน้ำแข็งจำนวนมหาศาลที่สะสมกันอยู่นับล้านปี เมื่อละลายไหลลงมหาสมุทรและทะเล จะทำให้ระดับน้ำสูงขึ้นจนท่วมโลกทั้งโลกในเร็ววันนี้ ชาวนี้ได้สร้างความตื่นกลัวแทบล้นให้กับคนทั้งโลก มีคนที่ว่าอย่าไม่เป็นตกใจกลัวจนรีบฆ่าตายล่วงหน้ามากมายในทุกประเทศ...

“หยุดน้ำท่วมโลก ได้มาถึงอีกครั้งแล้ว เป็นวาระสุดท้ายของมนุษยชาติ” [17]

(ต้นไม้ปฏิวัติ, 2548 : 69-70)

ตัวบทข้างต้นบรรยายสภาวะการณ์โลกเดือดที่ทั่วโลกกำลังเผชิญกับวิกฤติปัญหาอุณหภูมิที่สูงขึ้นเป็นการยกประเด็นปัญหาตามกระแสหลัก คือ สภาวะโลกเดือดและธารน้ำแข็งขั้วโลกเหนือกำลังละลาย ทำให้มนุษย์ต้องต่อสู้ดิ้นรนและอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย เมื่อธารน้ำแข็งของขั้วโลกเหนือละลายส่งผลให้ระดับน้ำทะเลจึงสูงขึ้น ประเด็นปัญหาเหล่านี้มีการอธิบายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่ระบุความสำคัญของการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและอธิบายถึงสภาพภูมิอากาศแปรปรวนมากขึ้นช่วง 30 ปีที่ผ่านมาของโลกว่าอุณหภูมิโลกสูงขึ้น โดยเฉลี่ย 0.2 องศาเซลเซียสต่อทศวรรษ จึงเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพภูมิอากาศแปรปรวน ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงและเกิดภัยพิบัติธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ เช่น แผ่นดินไหว ดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย วาตภัย ภัยแล้ง ไฟป่า ดินสไลด์ และระบบนิเวศในหลายพื้นที่ของโลกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอเพราะสูญเสียพันธุ์ไม้ท้องถิ่นและสัตว์ที่สร้างความสมดุลต่อระบบนิเวศ นอกจากนี้พื้นผิวโลกยังเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ [18] ซึ่งในงานของอุดม วิเศษสาธน์ เรื่องนี้เขียนในช่วงสถานการณ์ของ พ.ศ. 2548 กล่าวได้ว่าอุดม วิเศษสาธน์เลือกนำเสนอสภาพปัญหาทางสภาพอากาศของโลกที่ร้อนขึ้นจากเดิมอย่างมาก การยกตัวอย่างธารน้ำแข็งขั้วโลกเหนือละลายเป็นการอธิบายให้เห็นปัญหาโลกเดือดตามกระแสหลักที่สังคมโลกกำลังเผชิญ ตอกย้ำว่าวิกฤติสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติเป็นปัญหาระดับโลก รหัสสารที่สื่อว่าภาพแทนวิกฤติสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมนุษย์เราปฏิเสธไม่ได้กับปัญหาที่เกิดขึ้น วิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมในตัวบทอธิบายผ่านสัญลักษณ์การทำลายธรรมชาติของมนุษย์ที่มาจากการทำลายธรรมชาติต่อเนื่องและยาวนาน จึงส่งผลกระทบต่อธรรมชาติในวงกว้าง ในที่สุดกลายเป็น

ปรากฏการณ์วิกฤติทางธรรมชาติที่ทั่วโลกเผชิญอยู่ โดยเฉพาะปัญหาโลกเดือดที่ทั่วโลกต้องเร่งหาแนวทางแก้ไข
ปัญหาระดับภูมิภาคและระดับโลก

2.2 วิกฤติปัญหาการขาดแคลนอาหาร

ปัญหาการขาดแคลนอาหาร หมายถึง สถานการณ์ที่มีปัญหาการขาดแคลนอาหารในการบริโภคหรือ
ประชากรบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงแหล่งอาหารได้อย่างเพียงพอ ปัญหาดังกล่าวอาจเกิดจากปัจจัยด้านสภาพ
อากาศสุดขั้ว ภัยพิบัติจากทางธรรมชาติ ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ และปัญหาเชิงระบบภายในการผลิต
อันส่งผลกระทบต่อวิกฤติการณ์ขาดแคลนอาหาร [19] ในนวนิยายชุดนี้ของอูดม วิเศษสาร ตัวบทนำเสนอ
ภาพแทนปัญหาวิกฤติการณ์ขาดแคลนอาหาร ผ่านบทสนทนาระหว่างโรสกับพ่อของโรส ดังปรากฏใน ต้นไม้
ปฏิวติ เป็นการนำเสนอภาพแทนวิกฤติปัญหาขาดแคลนอาหาร อันเป็นวิกฤติปัญหาที่มีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์
ทั่วโลก และตัวบทยังประกอบสร้างความสำคัญของอาหารที่มีปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของ
มนุษย์ ดังตัวอย่าง

“เนี่ยะดูซี ข้าวตักให้เพียงครึ่งเดียว กับข้าวก็นิดเดียว มีหวังเป็นโรคขาดอาหาร”

...โรสเริ่มสังเกตเห็นว่าที่บ้านของเธอเอง ถึงแม้ว่าจะมีข้าวกินอิ่มแต่กับข้าวน้อยลงเรื่อย ๆ
แม่เคยทำอาหารสองสามอย่าง ตอนนี้เหลือเพียงมี้อละอย่างเดียว และข้าวที่เธอกินเหลือใน
จานบ้างเป็นบางครั้ง พ่อกับแม่ไม่ได้สนใจอะไร แต่ตอนนี้พ่อกับแม่จะเอาไปกินจนหมด
ท้าวว่ากันว่าข้าวทุกเม็ดมีค่ายิ่งกว่าอะไร...

...“อาหารน้อยลงจริงจะลูก...” พ่อบอกหลังจากกระแอมและนั่งคิดเมื่อเห็นโรสรอคำ
อธิบายพ่อจึงพูดต่อ...

...“ตอนนี้ อาหารทุกอย่างแพงมาก ไม่ค่อยมีขายด้วย อาหารขาดแคลนไปทั่วประเทศ
ทั้งโลก ทั้งข้าวทั้งพืชผัก และผลไม้ทุกชนิด”...

...“ทำไมเป็นอย่างนั้นล่ะคะพ่อ”...

...“พ่อก็ไม่รู้...ตอนนี้ไม่มีใครรู้ พ่อเดาเอาว่าอากาศร้อนและแห้งแล้งเกินไป ดินก็แห้งแล้ง
เกินไป น้ำที่จะใช้รดพืชผักก็หายากขึ้น ทำให้พืชผักขาดน้ำเหี่ยวเฉาตายหมด”...[17]

(ต้นไม้ปฏิวติ. 2548 : 33)

บทสนทนาระหว่างโรสกับพ่อและแม่ของเธอที่ยกมา เป็นการสนทนาเกี่ยวกับปัญหาวิกฤติการ
ขาดแคลนอาหารที่กำลังคืบคลานเข้ามาในชุมชน โรสสังเกตการรับประทานอาหารในครอบครัวของเธอที่มี
กับข้าวบนโต๊ะน้อยลงจากเดิม อาหารต่าง ๆ ราคาสูงขึ้นกว่าเดิมและหายากมากขึ้น ปัญหาเหล่านี้เกิดจากสภาพ
ภูมิอากาศทั่วโลกเป็นผลมาจากคลื่นความร้อนของโลกสูงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรในการปลูกข้าว
พืชผักมีผลผลิตด้น้อยลง ดังที่ ชูติมา ชูติเนตร [20] กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่พบในปัจจุบัน
เนื่องจากภาวะโลกร้อน (Climate changes) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการขาดแคลนอาหารใน
วงกว้าง ปัจจุบันผลกระทบได้เกิดขึ้นหลายประเทศทั่วโลก ทำให้ผืนแผ่นดินของแต่ละประเทศแห้งแล้งเกิด
ปัญหาต่างพื้นที่และผลผลิตทางการเกษตรลดลงทั่วโลก ล่าสุดประเทศอินเดียต้องเผชิญกับคลื่นความร้อน
รุนแรง โดยมีอุณหภูมิพุ่งสูงถึง 45 องศาเซลเซียสเกือบทั่วประเทศ โดยเดือนเมษายน 2565 พบว่ามีอุณหภูมิ
เฉลี่ยถึง 40.2 องศาเซลเซียส เป็นสถิติสูงที่สุดในรอบ 72 ปี ส่งผลให้ผลผลิตข้าวสาลีในปี 2565 ลดลง รวมทั้ง
ปริมาณข้าวสาลีในตลาดโลกลดลงและจากปัจจัยด้วยผลผลิตลดลงจึงทำให้ราคาของวัตถุดิบพุ่งสูงขึ้นและ

กระทบโดยตรงต่อผู้บริโภค ผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤติแหล่งอาหารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสภาพภูมิอากาศที่สูงขึ้นมีผลกระทบต่อการเกษตร ทำให้เกิดภัยแล้ง ชาวนาไม่สามารถปลูกข้าว ปลูกพืชผักได้ จึงทำให้โลกขาดแคลนอาหาร อย่างมากมาย เนื่องจากขาดแหล่งน้ำเพาะปลูกข้าวและผัก กล่าวได้ว่าตัวบท ใน ต้นไม้ปฏิวัติ มุ่งนำเสนอให้ผู้อ่านตระหนักถึงปัญหาภาวะโลกร้อนอย่างรุนแรงจนถึงภาวะโลกเดือด และมุ่งเน้นผู้คนให้ใส่ใจผลกระทบและมีแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ก่อนที่โลกจะเผชิญกับสภาวะการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงในอนาคต

2.3 วิกฤติปัญหามลพิษทางอากาศ

มลพิษทางอากาศ หมายถึงภาวะของอากาศที่มีสารพิษเจือปนอยู่ในปริมาณสูงและเป็นระยะเวลานานทำให้เกิดส่งผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ สัตว์ พืช มลพิษอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ มลพิษทางอากาศที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย ได้แก่ ฝุ่นละออง สารตะกั่ว ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน ก๊าซโอโซน [21] หากวิเคราะห์ประเด็นวิกฤติปัญหามลพิษทางอากาศที่ปรากฏในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร พบว่า มีการนำเสนอภาพแทนวิกฤติปัญหามลพิษทางอากาศผ่านบทบรรยายหลายตอนโดยตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของมลพิษที่พบในอากาศปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

...โรสขึ้นรถโดยสารต้นทางนั่งติดหน้าต่าง เป็นรถโดยสารราคาถูกไม่มีทั้งเครื่องปรับอากาศและเครื่องกรองอากาศ ผู้คนทยอยกันขึ้นตลอดทางจนแน่น มีคนส่งเสียงหอบเสียงหายใจแรง ๆ มีเสียงไอจามและกระแอมเนื่องจากอากาศสกปรกด้วยฝุ่นละออง แทบทุกคนใส่หน้ากากกรองอากาศรูปร่าง ต่าง ๆ กันบ้างคล้ายหน้ากากมนุษย์ต่างดาว บ้างคล้ายหมวกบ้างคล้ายเสื้อยกทรงแม่ โรสสวมหน้ากากอันโปรดที่พอซื้อให้เป็นของขวัญวันเกิดครบสิบขวบเมื่อสองเดือนก่อน เป็นหน้ากากรูปผีเสื้อปีกสีฟ้าสดใสมียุติกลม ๆ ... [17]

(ต้นไม้ปฏิวัติ. 2548 : 15)

บทบรรยาย ใน ต้นไม้ปฏิวัติ ตัวละครโรสกำลังเผชิญกับฝุ่นละอองหรือมลพิษทางอากาศ เป็นการนำเสนอวิกฤติปัญหามลพิษอากาศที่เข้ามาในประเทศไทยแม้แต่ในชนบท ผู้คนต้องใส่หน้ากากอนามัยป้องกันฝุ่นละออง มลพิษทางอากาศทำให้มนุษย์ สัตว์ ใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ดังที่ วันชัย ต้นศิริวิทยาพิทักษ์ [22] กล่าวได้ว่าตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา สภาพอากาศแปรปรวนโดยอากาศหนาวเย็นไปจนถึงหน้าร้อนประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศเริ่มประสบปัญหาสุขภาพ สาเหตุเกิดจากหมอกควันและมลพิษทางอากาศเพิ่มขึ้นในหลายพื้นที่ ทำให้คนทั่วไปเริ่มรู้จักคำว่า PM 2.5 หากวิเคราะห์สาเหตุหลักของการเกิดปัญหาหมอกควันหรือมลพิษในประเทศไทย ปฏิเสธไม่ได้ว่าสัมพันธ์กับเจริญเติบโตของเศรษฐกิจหลายด้าน เช่น ในกรุงเทพฯ ปัญหาส่วนใหญ่มาจากควันดำของรถยนต์ที่ไม่ได้มาตรฐาน ทั้งน้ำมันเบนซินและดีเซลเป็นหายนะสั่งจรไปมา ขณะที่ภาคเหนือเกิดจากปัญหาการเผาป่าในฤดูกาลเกี่ยวเห็ดและพืชป่าบางชนิดรวมทั้งการเผาเพื่อกำจัดวัชพืช ภาคอีสานและภาคกลางเกิดจากเผาซากพืชผลทางการเกษตร ทั้งนี้ การนำเสนอภาพวิกฤติสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมลพิษทางอากาศดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงวิกฤติปัญหามลพิษทางอากาศเป็นปัญหาที่ทั่วโลกต่างเผชิญและเป็นปัญหาใหญ่ของโลกที่ผู้คนทุกประเทศควรให้ความสำคัญและแก้ไขเพื่อพิทักษ์โลกให้สมดุลตามกลไกทางธรรมชาติ

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการศึกษาภาพแทนวิถีคติสิ่งแวดล้อมในนวนิยายของอุดม วิเศษสาร วิเคราะห์ตามแนวคิดวรรณกรรมวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) และแนวคิดภาพแทน (Representation) พบ ภาพแทนวิถีคติสิ่งแวดล้อมจากธรรมชาติ 2 ภาพแทน คือ ภาพแทนวิถีคติภัยพิบัติจากธรรมชาติ และภาพแทนการจำลองวิถีคติโลกอนาคต โดยภาพแทนดังกล่าวประกอบสร้างเชื่อมโยงปัญหาหรือวิถีคติของสังคมโลก และเป็นการนำเสนอฉากบริบทของสังคมไทยที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนาที่ใช้กรอบการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะกลุ่มนายทุนที่รุกรานที่ป่า จากการนำเสนอภาพแทนวิถีคติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอวิถีคติที่เกิดขึ้นในหลายประเทศไทยอันสืบเนื่องมาจากโลกร้อนและภาวะที่กล่าวถึงโลกเดือดในปัจจุบันเป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ การนำเสนอภาพแทนเหล่านี้เป็นการยกปัญหาตามกระแสหลักของสังคมด้านสิ่งแวดล้อม ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและขนานไปกับความเจริญทางสังคมเทคโนโลยีและวัตถุที่หลายประเทศกำลังพัฒนามาตรฐานเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีข้อกำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ แม้ว่าจะมีข้อกำหนดหรือกฎระเบียบของภาครัฐที่เน้นให้ผู้คนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าว แต่ขณะเดียวกันเมื่อความเจริญยุคกลาเนเข้าไปในพื้นที่ที่ย่อมกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดทางเลือกสองขั้วที่ต้องคำนึงถึงทั้งการพัฒนาทางระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของคนและสรรพสัตว์ การนำเสนอภาพแทนสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจึงแฝงสัญลักษณ์ความโหดร้ายและความหายนะที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภาวะโลกเดือดที่มาเร็วกว่าที่นักวิทยาศาสตร์ได้คำนวณไว้และคาดว่าจะมีความรุนแรงขึ้นกว่าทุกปี

เมื่อพิจารณาภูมิหลังของ อุดม วิเศษสาร ที่เป็นนักเขียนในโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หนึ่งในล้านไร่ของบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) กล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอประเด็นวิถีคติสิ่งแวดล้อมและวิถีคติของระบบนิเวศมาประกอบสร้างเนื้อเรื่องของนวนิยายชุดนี้ ตอกย้ำวิถีคติสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยต้องเตรียมรับมือ การฉายภาพภูเขาหัวโล้นหลายแห่งของป่าในผืนแผ่นดินไทย ความน่ากลัวของธรรมชาติที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงภัยพิบัติจากอุทกภัยที่เกิดขึ้นเสมือนพญามัจจุราชมุ่งคร่าชีวิตมนุษย์ จึงเป็นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์การเอาคืนของธรรมชาติเป็นเสียงเพรียกจากธรรมชาติที่ได้กลับการกระทำของมนุษย์ที่กระทำซ้ำ ๆ ต่อเนื่องยาวนานกับธรรมชาติอย่างไม่เกรงกลัวต่อผลกระทบใด ๆ วิถีคติที่ปรากฏในนวนิยายชุดนี้เสมือนการฉายภาพล่วงหน้าให้ผู้คนตระหนักในภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย ดังข่าวที่นำเสนอสถานการณ์อุทกภัยใหญ่ที่เกิดขึ้นในภาคเหนือ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ที่ผ่านมามีพายุฝนตกหนักในเขตประเทศเมียนมาและพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แม่น้ำสายที่ต้นเงินสบงนั้นนานหลายปีกลับไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนที่กระหน่ำตกอย่างบ้าคลั่งติดต่อกันหลายวัน ประชาชนรับผลกระทบโดยตรงจากอุทกภัยจนเกิดน้ำท่วมใหญ่เป็นบริเวณกว้าง ดินโคลนจากภูเขาหัวโล้นถล่มลงมาในหลายพื้นที่ของเขตอำเภอแม่สาย รวมทั้งในเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักเช่นกัน ทำให้กระทบต่อที่อยู่อาศัยของประชาชนและเขตเศรษฐกิจในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ต่างระดมงบประมาณ อาหาร เสื้อผ้า ของใช้และต้องใช้เรือเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย และต้องระดมทุนบริจาครวมทั้งจิตอาสาในการช่วยเหลือ ทำความสะอาดและล้างดินโคลนออกจากบ้านเรือนประชาชนเพื่อให้คงสภาพเดิม[23]

ประเด็นที่น่าสนใจที่ปรากฏในนวนิยายชุดนี้ สามารถอภิปรายการนำเสนอภาพแทนวิถีคติสิ่งแวดล้อมของอุดม วิเศษสาร ได้ว่าด้วยบทเน้นอธิบายวิถีคติปัญหาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ มีการโต้กลับจาก

ธรรมชาติโดยการเอาคตินมนุษย์อันเป็นความหายนะทางธรรมชาติ ตอกย้ำวิกฤตสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีนัยสำคัญ เพื่อให้มนุษย์ตระหนักถึงวิกฤตที่เกิดขึ้นว่าเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งวิกฤตเหล่านั้นนับวันยิ่งทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ดังงานของเสรี วรพงษ์ [24] ที่ศึกษาเรื่อง *สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน* ผลการวิจัยพบว่า จากความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์จึงเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน ทำให้ธรรมชาติไม่สามารถสร้างขึ้นทดแทนได้ทันสิ่งที่มนุษย์ใช้และทำลาย ผลการกระทำของมนุษย์จึงก่อให้เกิดการเสียความสมดุลระบบนิเวศ และยังมีงานของชโนภาส ชนลักษณ์ดาว และคณะ ฯ [25] ที่ศึกษาเรื่อง *สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. 2566* ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันสถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในภาวะวิกฤต มนุษย์มีความต้องการปัจจัยสนับสนุนการดำรงชีวิตเกินขีดความสามารถของทรัพยากรชีวภาพและระบบนิเวศ ดังนั้น การหยุดยั้งการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติจึงเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ ด้วยการสร้างจิตสำนึกและตระหนักถึงความจำเป็นและประโยชน์ของความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืช สัตว์ จุลินทรีย์และระบบนิเวศ เพื่ออนุรักษ์สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติให้คงอยู่คู่โลกและสนับสนุนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ต่อไป และเมื่ออธิบายด้านกลวิธีการใช้โวหารภาพพจน์ในการเล่าเรื่องในนวนิยายชุดนี้ กล่าวได้ว่าอุดม วิเศษสาธกรใช้โวหารภาพพจน์ทางจินตภาพโดยเน้นแสง สี และเสียงเพื่อขับเน้นให้ผู้อ่านเห็นภาพและจินตนาการตามตัวบท เช่นคำว่า **“ท้องฟ้าสีเทาหม่น” “ทะเลบ่่าคลั่ง” “ทะเลมดั่งหวิดหวิด” “ผืนดินหดแคบลง” “น้ำโคลนลิติน แปรเปลี่ยนเป็นเลือดสด ๆ เข้มข้น...เลือดของผืนป่า”**

โดยกล่าวสรุป นวนิยายของอุดม วิเศษสาธร ในบทความนี้มุ่งนำเสนอภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมและการสื่อรหัสความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในบริบทสังคมไทย รวมถึงการประกอบสร้างวิกฤตสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่เกิดขึ้นในใกล้ตัวที่มนุษย์เราอาจมองข้าม การใช้กลวิธีทางภาษานำเสนอภาพแทนวิกฤตสิ่งแวดล้อมสื่อสัญญาณถึงความน่ากลัวและความหายนะจากวิกฤตสิ่งแวดล้อม เพื่อชี้ให้เห็นผลการกระทำของมนุษย์ที่กระทำกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ โดยขาดความตระหนักและสำนึกเชิงนิเวศตามกฎกติกาการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ การกระทำที่ขาดจิตสำนึกเชิงนิเวศดังกล่าว จึงส่งผลกระทบต่อวิกฤตที่รุนแรง ภาพแทนที่ปรากฏในนวนิยายจึงกล่าวได้ว่า อุดม วิเศษสาธร นำประสบการณ์จริงและปรากฏการณ์จริงของธรรมชาติที่เริ่มถูกทำลาย ช่วง พ.ศ. 2535-2558 มาถ่ายทอดเรื่องราวในนวนิยาย และต่อมาเกิดสถานการณ์วิกฤตสิ่งแวดล้อมขึ้นจริงในสังคมโลกช่วงปี 2566 อย่างปฏิเสธไม่ได้ จุดเด่นของงานวิจัยครั้งนี้คือ ภาพแทนวิกฤตปัญหาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ถ่ายทอดผ่านฉาก เหตุการณ์ และการเล่าเรื่องของตัวละครมุ่งเน้นให้สังคมตระหนักและสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งตัวบทยังสอดแทรกจริยธรรมสิ่งแวดล้อมและอุดมการณ์สิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งเน้นให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม ดังชื่อเรื่องในนวนิยายที่สื่อเสียงเรียกร้องให้มนุษย์ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม เช่น **“ต้นไม้ปฏิวัติ” “ป่าอย่าร้องไห้” “แผ่นดินวิปริต”** ดังที่ชญาดา ชูชัยสิงห์กุล [8] ได้ศึกษาเรื่อง *นิเวศสำนึกในนวนิยายของ อุดม วิเศษสาธร* กล่าวสรุปว่างานของอุดม วิเศษสาธรมีคุณค่าต่อสังคม เพราะผู้เขียนพยายามส่งต่อคุณค่าอันเกิดจากอุดมการณ์การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผนวกองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านและสังคมเกิดสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การร่วมมือแก้ไขวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป ดังนั้น กล่าวได้ว่าแม้ว่านวนิยายของอุดม วิเศษสาธร ตีพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2558 เป็นต้นมาเป็นเวลาเกือบสามทศวรรษแล้วก็ตาม ตัวบทพยายามนำเสนอวิกฤตปัญหามลพิษทางอากาศ ดังที่ปรากฏ pm 2.5 ในปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ทั้งดินโคลนถล่มและน้ำท่วมขังในบริเวณกว้าง

นวนิยายชุดนี้จึงเป็นสื่อเสียงพริ้วจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันเป็นการนำเสนอประเด็นสากลร่วมสมัยที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับมวลมนุษยชาติ

References

- [1] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2023). *Environmental Crisis 2023 (Part 1)*. <https://www.onep.go.th>
- [2] Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2017). *Environmental Quality Management Plan 2017-2021*. ONEP. <https://www.onep.go.th/ebook/spd/environment-plan-2560-2564.pdf>
- [3] Ganjanapan's, A. & Kaosad, M. (1995). *The evolution of land exploration in the forest area: A study of the upper northern region*. Bangkok: TDRI Press. (In Thai).
- [4] Thanawibunchai, N. (2006). *Economic changes from 1957-1973 in the course of Analysis of changes in Thai society, economy, politics and culture*. Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai).
- [5] Boonpromsakun, P. (2019). *Novel Methods: Contemporary Methodologies in Literary Studies*. Bangkok: Siam Paritat Press. (In Thai).
- [6] Thongsukkaeng, C. (2024). *Environmental Humanities from Global Crisis to Green Cultural Concepts*. Bangkok: Siam Paritat Press. (In Thai).
- [7] Wisessathorn, U. (2015). *The forest does not cry*. <https://www.mebmarket.com>.
- [8] Choochaisinghakul, C. (2017). *Ecological Conscience in Udom Wisetsathon's Novels*. [Master's Thesis, Thaksin University]. (In Thai).
- [9] Sangkhaphanthanon, T. (2016). *Literary glasses, contemporary theory*. Bangkok: Nakhon Press. (In Thai).
- [10] Chotiudompant, S. (2016) *Western literary criticism theory in the 20th century*. Chulalongkorn University. (In Thai).
- [11] Chaipimonplin, T. (2020). *Hazard Disaster in the Modern World*. Chiang Mai University. (In Thai).
- [12] Wisessathorn, U. (2014). *When the Sun Sets*. Bangkok: Composing a message Press. (In Thai).
- [13] Wisessathorn, U. (1992). *Tha Khen Village*. Bangkok: Eastern Printing House Press.
- [14] Wisessathorn, U. (2002). *Land of Disaster*. Bangkok: Matichon Press. (In Thai)
- [15] Royal Academy. (2013). *Royal Institute Dictionary 2011*. Bangkok: There are books publications. (In Thai).
- [16] Department of Agriculture. (2023). *Citizens' Manual for Voluntary Greenhouse Gas Reduction Projects in accordance with Thailand's Standards*. KWK.

- [17] Wisessathorn, U. (2005). *The Revolutionary Tree*. Bangkok: Print Principle Press. (In Thai).
- [18] The Thirteenth National Economic and Social Development Plan. (2011). *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (2012-2016)*. Office of Prime Minister. https://www.nesdc.go.th/download/article/article_20160323112431.pdf
- [19] Thairath Online (2023, September, 9). *Global food crisis. Global food crisis: Impacts*. (Online) Available: <https://www.thairath.co.th/futureperfect/articles/2722069>
- [20] Chutinet, C. (2022). *The global food crisis and the impact on the Thai economy*. Industrial Economics Research Division. (In Thai).
- [21] Air and Noise Quality Management Office. (2011). *Know all about air pollution: lessons, ideas, and management*. (In Thai).
- [22] Tantivejyapitak, W. (2024). *The Lost Forest: History of (Destruction) of Thai Environment and War for Resources*. Bangkok: Matichon Press. (In Thai).
- [23] Thairath Online (2024, November, 8). *River overflows, floods Sai Lom Joy Market after rain in Myanmar*. (Online). Available: <https://www.thairath.co.th/news/local/north/2824502>
- [24] Woraphong, S. (2014). Environmental and Sustainable Development. *Mahidol University* 1(1), 161-176. (In Thai)
- [25] Chonlakdao, C, Prajongsak, W, Sangsirimongkolying, R., & Rummasak, T. (2024). State of Biodiversity 2023. *Phranakhon Rajabhat University*. 9(6), 1068-1086. (In Thai).